

Werkdocument

No 123

Economisch beeld 2001-2002: enkele varianten

Centraal Planbureau, Den Haag, april 2000

Centraal Planbureau
Van Stolkweg 14
Postbus 80510
2508 GM Den Haag

Telefoon (070) 338 33 80
Telefax (070) 338 33 50

ISBN 90 5833 037 0

Ten geleide

Dit werkdocument schetst aan de hand van twee varianten de economische vooruitzichten voor de periode 2001-2002. Daarmee wordt ook zicht geboden op de ontwikkeling van de collectieve financiën tot aan het eind van de lopende kabinetsperiode. Benadrukt zij dat in de berekeningen alle nieuwe meevallers bij inkomsten en uitgaven sinds de Miljoenennota 2000 ten gunste van het EMU-saldo zijn gebracht; nadere besluitvorming zal tot andere cijfers kunnen leiden.

Aan het Werkdocument is bijgedragen door de afdelingen Overheidsfinanciën, Sociale Zekerheid, Inkomens en Prijzen, Internationale Conjunctuur, en Macro Modellen.

F.J.H. Don
directeur

Inhoud	blz.
1 Inleiding	7
2 Twee varianten voor de ontwikkeling in het buitenland	8
3 De Nederlandse economie in 2001-2002	12
4 De collectieve financiën in 2001-2002	17
Abstract	22

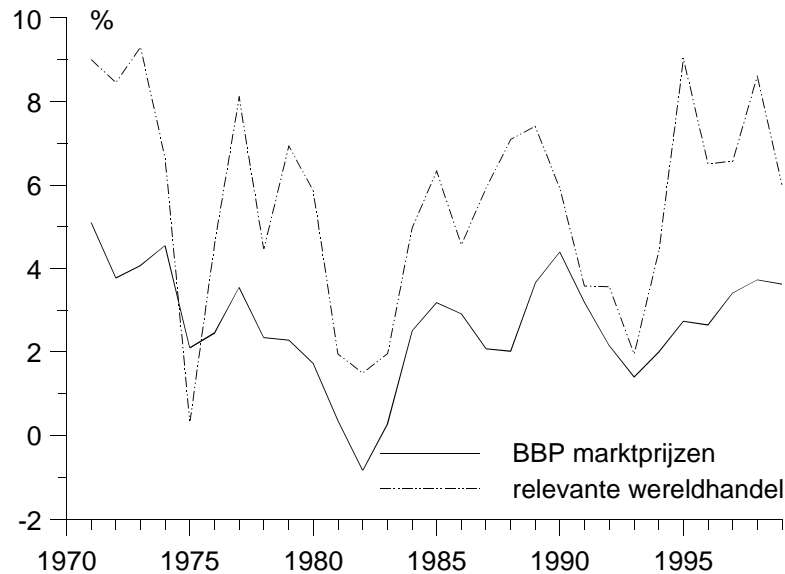
1 Inleiding

In het recente Centraal Economisch Plan (CEP) geeft het CPB een raming van de economische ontwikkelingen in de jaren 2000 en 2001. Dit Werkdocument beoogt een perspectief te bieden op 2002, het eindjaar van de lopende kabinetsperiode. Gelet op de grote onzekerheden van ramingen voor een wat verdere horizon, krijgt dit perspectief gestalte in de vorm van twee varianten, een variant met wat lagere economische groei en een variant met wat hogere economische groei. Beide varianten sluiten aan op de belangrijkste onzekerheden die in het CEP voor 2001 zijn gesignaleerd. Die onzekerheden zijn aan de hand van een viertal varianten geschetst, namelijk een hogere productiegroei in de Verenigde Staten, een hogere invoer van de niet-industrielanden, een lagere dollarkoers, en lagere aandelenkoersen. In deze publicatie worden deze onzekerheidsvarianten gecombineerd tot twee varianten en doorgetrokken tot 2002, het eind van de huidige kabinetsperiode.

De verschillen tussen de lage-groeivariant en de hoge-groeivariant hebben vooral betrekking op de buitenlandse economische ontwikkeling. Voor de Nederlandse economie is dit een van de belangrijkste groeibepalende factoren, die bovendien in de huidige situatie met bijzondere onzekerheden is omkleed. In het CEP 2000 wordt voor dit jaar gerekend met een groei van de wereldhandel van 9¾% en voor volgend jaar met 9¼%. In aansluiting daarop wordt voor de periode 2001-2002 aangenomen dat de relevante wereldhandel in *laag* groeit met gemiddeld 6½% per jaar en in *hoog* met 10%. De bijbehorende groeipercentages voor het BBP in Nederland zijn gemiddeld 2½% en 3¾%. Figuur 1 plaatst deze percentages in historisch perspectief. De figuur laat zien dat de wereldhandelsgroei, ook gemiddeld over telkens twee jaar, fors fluctueert. Een tegenvallende groei van de wereldhandel kan de economische groei in ons land in korte tijd aanzienlijk verlagen. De gehanteerde marges voor *laag* en *hoog* zijn dan ook niet extreem. Forsere fluctuaties zijn zowel in positieve als in negatieve richting in het verleden herhaaldelijk voorgekomen. Het lage scenario moet niet worden beschouwd als een vervanging van het behoedzame scenario dat als basis heeft gediend bij de berekeningen ten behoeve van het regeerakkoord.

In paragraaf 2 worden allereerst de achtergronden van de varianten *laag* en *hoog* toegelicht. Vervolgens gaat paragraaf 3 in op de macro-economische ontwikkeling in deze varianten. Tenslotte worden in paragraaf 4 de gevolgen voor de collectieve financiën beschreven.

Grafiek 1 *Volumegroei BBP in marktprijzen en groei relevante wereldhandel^a*

^a Tweejaarsgemiddelden van het lopende en het voorgaande jaar.

2 Twee varianten voor de ontwikkeling in het buitenland

In het verlengde van de korte-termijnramingen uit het CEP 2000 worden in deze paragraaf de mogelijke ontwikkelingen voor de jaren 2001 en 2002 geschetst volgens twee paden. De lage- en de hoge-groeivariant combineren in onderlinge samenhang een aantal onzekere elementen in de internationale economische ontwikkeling zoals die in het CEP 2000 zijn gesignaleerd. De in tabel 2.1 gepresenteerde cijfers betreffen gemiddelde groeivoeten voor de jaren 2001-2002, dan wel niveaus in het eindjaar.

De belangrijkste onzekerheden voor de ontwikkeling van de wereldeconomie in de eerstkomende jaren betreffen de Verenigde Staten. Daar zou de productiegroei hoog kunnen blijven dankzij aanhoudend forse productiviteitswinsten en gesteund door de vermogenseffecten van een voortdurende aandelenhousse. Maar evenzeer is mogelijk dat de onevenwichtigheden in de Amerikaanse economie voor een scherpe groeivertraging zorgen. Daarnaast is de (invoer)ontwikkeling van de niet-industrielanden na de financiële crises van de periode 1997-1999 met bijzondere onzekerheid omgeven. Enerzijds hebben veel van deze landen nog een lange periode van sanering voor de boeg en zijn zij nog zeer kwetsbaar voor verstoringen in de internationale financiële stromen,

maar anderzijds kan de sterk verbeterde externe positie een hervatting mogelijk maken van de forse invoergroei van voor de crises.

Lage-groeivariant

In de *lage-groeivariant* vertraagt de groei van de binnenlandse bestedingen in de Verenigde Staten naar gemiddeld 2% in de jaren 2001-2002. De groei van de bedrijfsinvesteringen zwakt sterk af, vanwege de geleidelijk krapper geworden monetaire verhoudingen, maar ook omdat de investeringen na jarenlange krachtige expansie een historisch hoog niveau hebben bereikt. De hogere rentes remmen tevens de daling van de spaarquote van gezinnen af, waardoor de consumptiegroei aanmerkelijk vertraagt. Door de afnemende groei in de Verenigde Staten en het olopemde externe tekort daalt het vertrouwen van kapitaalverschaffers. Deze gaan zich minder op de Verenigde Staten richten, waardoor de Amerikaanse aandelenkoersen en de dollar zwaar onder druk komen. Aangenomen is dat de aandelenkoersen in de Verenigde Staten ten opzichte van het peil ultimo 1999 met gemiddeld 25% dalen, waarbij vooral de technologiefondsen worden getroffen. Ondanks de aandelenval blijft het monetaire beleid krap: de korte rente blijft op het niveau van 2000, d.i. 6¼%. Het vertrouwensverlies leidt ook tot een daling van de dollarkoers naar gemiddeld f 1,90, overeenkomend met € 0,86 per dollar. Door de dollardaling versnelt het inflatietempo in de Verenigde Staten naar 2¾%. De geringe binnenlandse bestedingsgroei en de verbeterde concurrentiepositie zorgen ervoor dat de groeibijdrage van het handelsverkeer met het buitenland neutraal wordt.

De binnenlandse vraag in de rest van de wereld wordt eveneens getroffen door vertrouwensverlies, maar minder zwaar dan die van de Verenigde Staten. Aangenomen is dat de daling van de aandelenkoersen buiten de Verenigde Staten gemiddeld half zo groot is. Daarvoor zijn twee argumenten: de relatief hard getroffen technologiefondsen wegen buiten de Verenigde Staten minder zwaar en kapitaalverschaffers gaan in deze variant relatief meer buiten de Verenigde Staten beleggen. Tevens is verondersteld dat ook in andere landen geen sprake is van monetaire compensatie: de korte rentes blijven op het in 2000 bereikte niveau. Voor het eurogebied is dat 4% bij een gemiddelde inflatie van 1¼%.

De productiegroei buiten de Verenigde Staten wordt ook direct gedrukt door de Amerikaanse vraaguitval en doordat de concurrentiepositie verslechtert als gevolg van de dalende dollar. In West-Europa bedraagt de BBP-groei in de variant voor 2001-2002 gemiddeld 2% en in Japan blijft zij steken op 1% per jaar. In de niet-industrielanden zwakt de productiegroei af naar zo'n 4%, een expansietempo waarbij hun invoergroei terugzakt tot minder dan 10% per jaar. Dat de invoergroei van deze landen nog betrekkelijk hoog blijft wordt mede mogelijk gemaakt door de sterke verbetering van hun externe positie in de periode 1997-2000. De ruwe olieprijs daalt in deze variant naar bijna \$ 18 per vat in 2002 in samenhang met de afname in de economische groei.

Tabel 2.1 Groeivarianten voor de wereldeconomie in 2001-2002

	1997-1998	1999-2000	2001-2002 laag	hoog
	mutaties per jaar in %			
BBP-volume				
Verenigde Staten	4,4	4,0	2	3½
Japan	- 0,7	0,6	1	2¼
Eurogebied	2,5	2,9	2	3¼
Consumentenprijs				
Verenigde Staten	2,0	2,3	2¾	2½
Japan	1,2	- 0,2	- ½	¼
Eurogebied	1,3	1,6	1¼	2
Wereldhandelsvolume	8,0	7,8	7¼	11½
Relevante wereldhandel				
volume	8,6	6,9	6½	10
prijs, exclusief energie (gld)	2,5	1,0	- 4	1½
Invoerprijs goederen (gld)				
eindproducten	0,3	2,9	- 3¼	½
grondstoffen en halffabrikaten	0,5	0,6	- 2¼	¾
energie	1,3	0,3	- 2¾	2
	- 10,1	37,4	- 18	- 2¾
Effectieve koers van de gulden t.o.v. concurrenten	- 2,0	- 2,0	2½	0
	niveaus in eindjaar			
Dollarkoers van de gulden	1,98	2,15	1,90	2,15
Ruwe-olieprijs (Brent, \$ per vat)	12,9	24,5	17¾	23
Korte rente				
Verenigde Staten	5,5	6,3	6¼	6¾
Eurogebied	3,9	4,0	4	5
Lange rente				
Verenigde Staten	5,3	6,5	6	6
Duitsland	4,6	5,7	5½	5½

Hoge-groeivariant

In de *hoge-groeivariant* blijven de binnenlandse bestedingen van de Verenigde Staten tot 2002 krachtig doorgroeien, met een tempo van 4% per jaar. De monetaire autoriteiten zien zich genoodzaakt de korte rente geleidelijk te verhogen naar 6¾% om te bewerkstelligen dat de inflatie niet verder stijgt. Dankzij de aanhoudend sterke productiegroei en de hoge reële korte rente kan de koers van de dollar zich handhaven op het voor 2000 geprojecteerde niveau van gemiddeld f 2,15 per dollar, overeenkomend met € 0,975 per dollar. De Amerikaanse uitvoergroei trekt fors aan en wordt bijna net zo krachtig als de invoergroei, dankzij de sterk toenemende vraag op de buitenlandse afzetmarkten, en een niet verder verslechterende prijsconcurrentiepositie. De volumegroei van het BBP kan onder deze omstandigheden krap 3½% per jaar bedragen.

Voor de niet-industrielanden wordt in deze variant een gemiddelde groeivoet van de productie geprojecteerd van 5¼ à 5½%, met een invoergroei van circa 15% per jaar. Tussen 2000 en 2002 verslechtert de handelsbalans van deze landen met circa \$ 100 mld op jaarbasis, nadat het saldo tussen medio 1997 en 2000 met circa \$ 250 mld verbeterde.

De krachtige invoervraag van de Verenigde Staten en de niet-industrielanden en de hoge dollarkoers ondersteunen het herstel in Japan en houden de productiegroei in Europa op een hoog peil. De BBP-groei in Japan versnelt in deze variant tot 2¼% per jaar, terwijl de productiegroei van de Europese Unie zich kan handhaven op 3¼% per jaar. De inflatie in het eurogebied blijft hangen op 2% per jaar en de korte rente stijgt naar 5%. De ruwe olieprijs blijft in deze variant hoog, namelijk \$ 23 per vat in 2002, als gevolg van de gunstige ontwikkeling van de wereldconjunctuur.

Externe data voor Nederland

Bij de bovengeschetste varianten voor de wereldeconomie bedraagt de groei van de buitenlandse afzetmarkten van Nederland in *laag* gemiddeld 6½%, en in *hoog* 10% per jaar. In de lage variant dalen de internationale prijzen in euro's gemeten met circa 4% per jaar. In de hoge variant vertonen de internationale prijzen in euro's een lichte stijging: zowel de Nederlandse invoerprijs als de prijzen van concurrenten op de wereldmarkt stijgen gemiddeld met circa 1½% per jaar. Het verschil in prijsverloop in *hoog* en in *laag* komt voor een belangrijk deel door een andere wisselkoers van de euro ten opzichte van de dollar en door een hogere olieprijs.

3 De Nederlandse economie in 2001-2002

De varianten *laag* en *hoog* onderscheiden zich door andere veronderstellingen over de buitenlandse economische ontwikkeling, zoals beschreven in paragraaf 2. De nationale beleidsuitgangspunten in beide varianten zijn conform de besluitvorming die ten tijde van het CEP 2000 bekend was. In de berekeningen is als technische veronderstelling gehanteerd dat alle nieuwe meevallers bij inkomsten en uitgaven sinds de Miljoenennota 2000 ten gunste van het EMU-saldo worden gebracht; nadere besluitvorming terzake zal tot andere cijfers kunnen leiden. In een kader in de volgende paragraaf worden de gevolgen besproken van het aanwenden van een deel van de inkomstenmeevallers voor extra lastenverlichting.

Lage-groeivariant

De groei van het Nederlandse BBP over de periode 2001-2002 bedraagt in *laag* gemiddeld 2½% per jaar. Ten opzichte van de CEP-raming voor de periode 1999-2000 valt de groei hiermee 1¼%-punt terug. Dit komt vooral op het conto van de groei van de uitvoer van goederen exclusief energie die daalt tot 5¾% per jaar, een daling van 1½%-punt ten opzichte van de periode 1999-2000. De verslechtering van de prijsconcurrentiepositie is hier grotendeels debet aan, terwijl ook enige vertraging in de groei van de wereldhandel een rol speelt.

Daartegenover staat dat de sterke groei van de consumptie een belangrijke stimulans blijft. Voor de periode 1999-2000 raamt het CEP de consumptiegroei op 4% per jaar. In *laag* zal de consumptie in de twee jaren daarna met ditzelfde percentage toenemen ondanks de lagere groei van het BBP. Dit is mogelijk dankzij de gunstige koopkrachteleffecten van het belastingplan 2001, die de consumptiegroei zowel in 2001 als in 2002 positief beïnvloeden. Daarnaast heeft de sterke toename van de vermogens van gezinnen nog steeds een positief effect op de groei van de consumptie, al neemt dit effect in omvang wel af, mede door de daling van de aandelenkoersen die in deze variant optreedt.

De lagere economische groei komt wel tot uiting in een terugval in de groei van de bruto investeringen van bedrijven exclusief woningen. De investeringsgroei daalt in de lage variant tot 3¼%, wat 2¼%-punt lager is dan de CEP-raming voor 1999-2000.

De sterke economische groei tot en met het jaar 2000 leidt ook de jaren daarna nog tot een voortgaande stijging van de werkgelegenheid. Daardoor treedt in *laag* nog enige verdere daling van de werkloosheid op, namelijk tot 2¾% in 2002, ondanks de vertraging van de BBP-groei in die periode. Ook de verhouding niet-actieven versus actieven daalt nog wat verder en komt uit op 65%. De groei van het arbeidsaanbod zet in bijna hetzelfde tempo door als in de periode 1999-2000, namelijk met 1¼% per jaar. Naast de trendmatige stijging van de gemiddelde participatie, met name van vrouwen,

vergroten eerder ingezette beleidsmaatregelen, vooral die met betrekking tot het beroep op de WAO en de bijstand, het arbeidsaanbod. Daarnaast stimuleert het belastingplan het arbeidsaanbod en lokt ook de krapte op de arbeidsmarkt extra aanbod uit. De vertraging in de economische groei leidt tot een afzwakking van de arbeidsproductiviteitsgroei in de marktsector tot 1¼% per jaar.

De contractloonstijging zwakt in deze variant af tot gemiddeld 2¼% per jaar. Dit is in de eerste plaats het gevolg van de invoering van het belastingplan 2001, waardoor zowel de wig als de replacement rate dalen. Door een vertraagde doorwerking treden deze effecten op in 2001 en in 2002. De matigende werking van het belastingplan op de contractloonstijging wordt versterkt door de lagere inflatie. Onder invloed van de daling van de olie- en invoerprijzen neemt de stijging van de consumentenprijsindex af tot gemiddeld 2% per jaar over de periode 2001-2002.

De koopkracht stijgt voor de meeste huishoudens fors, vooral door de doorgevoerde lastenverlichting in 2001. De koopkracht van de modale werknemer stijgt in *laag* met gemiddeld 3¼% per jaar. Het grootste deel van deze stijging treedt in 2001 op. De koopkrachtmutaties van huishoudens kennen echter wel een grote spreiding, vooral omdat het koopkrachteffect van de belastinghervorming in hoge mate afhangt van individuele omstandigheden, zoals de samenstelling van het huishouden en de vermogenspositie.

De arbeidsinkomensquote komt in 2002 uit op 82¾%, hetzelfde niveau als in 2000. Ondanks de loonmatiging als gevolg van de belastinghervorming verbetert de winstgevendheid volgens deze maatstaf niet, als gevolg van de lagere groei van de arbeidsproductiviteit.

Hoge-groeivariant

De forsere wereldhandelsgroei, gemiddeld 10% per jaar, en de betere prijsconcurrentiepositie doen de uitvoer fors toenemen en daarmee het Nederlandse BBP in *hoog* stijgen met 3¾% per jaar. Dit is 1¼% meer dan in *laag*. Door de extra werkgelegenheid is de groei van de consumptie ook hoger, al is het verschil met *laag* bescheiden. De investeringen profiteren wel duidelijk van de extra productie en komen in groeitempo 3%-punt hoger uit dan in *laag* (6¼% per jaar).

Door de aanhoudende hoogconjunctuur blijft de werkgelegenheid in de hoge variant fors stijgen en wel met 2% per jaar. De groei van de werkgelegenheid gaat gepaard met extra groei van het arbeidsaanbod, uitgelokt door de lage werkloosheid en de optredende loonstijging. Desalniettemin blijft de werkloosheid fors dalen om in 2002 uit te komen op 1¾%. Dit is het laagste niveau sinds 1971. De verhouding niet-actieven versus actieven daalt tot 62,9%. De arbeidsproductiviteit stijgt door de hoge productiegroei met 2¼% per jaar.

De krapte op de arbeidsmarkt en de toenemende inflatie als gevolg van de hogere invoerprijzen hebben een opwaartse druk op de lonen. Hierdoor versnelt de contractloonstijging ten opzichte van 1999-2000, ondanks de neerwaartse invloed van het belastingplan 2001. De contractloonstijging wordt in de hoge variant voor 2001-2002 geraamd op gemiddeld $3\frac{1}{2}\%$ per jaar. De CPI neemt met gemiddeld $2\frac{3}{4}\%$ per jaar toe. Per saldo stijgt de koopkracht van de modale werknemer met $3\frac{1}{4}\%$ per jaar, wat evenveel is als in *laag*. Vanwege de vertraagde aanpassing van heffingskortingen en belastingschijven aan de inflatie, komt het verschil in reële contractloonstijging tussen *laag* en *hoog* pas na 2002 in de koopkracht tot uiting. Omdat de productiestijging in de tijd voorloopt op de stijging van de werkgelegenheid en de lonen, daalt de arbeidsinkomensquote in deze variant enigszins. In 2002 komt de arbeidsinkomensquote in de hoge-groeivariant uit op $81\frac{3}{4}\%$.

Tabel 3.1 Enkele kerngegevens voor varianten laag en hoog

	1997- 1998	1999- 2000	2001-2002	
			laag	hoog
	mutaties per jaar in %			
<i>Internationaal</i>				
Relevant wereldhandelsvolume	8,6	6¾	6½	10
Prijspeil goedereninvoer	0,3	- 2¾	- 3¼	½
Dollarkoers (niveau, guldens)	1,98	2,15	1,90	2,15
Olieprijs (Brent, niveau, dollars per vat)	12,9	24½	17¾	23
<i>Lonen en prijzen</i>				
Contractloon marktsector	2,6	2¾	2¼	3½
Loonsom per werknemer marktsector	2,4	3½	2¾	4
Prijsconcurrentiepositie ^a	1,3	¼	- 1½	- ¼
Consumentenprijsindex	2,1	2¼	2	2¾
Idem, geschoond ^b	1,8	1¾	1½	2¼
Koopkracht modale werknemer (excl. incidenteel)	0,8	¼	¾	¾
Prijs bruto binnenlands product	1,9	2	2	3
<i>Volume bestedingen en productie</i>				
Goederenuitvoer (excl. energie)	8,4	7¼	5¾	9¼
Goedereninvoer	8,7	7	6½	9¼
Particuliere consumptie	3,4	4	4	4½
Bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	8,5	5½	3¼	6¼
Productie marktsector	4,8	4½	2¾	4½
Bruto binnenlands product	3,7	3¾	2½	3¾
Reëel nationaal inkomen	4,4	3¾	3¼	4¼
<i>Arbeidsmarkt</i>				
Werkgelegenheid (in arbeidsjaren)	2,7	2½	1½	2
Werkgelegenheid (≥ 12 uur/week, in personen)	2,7	2½	1½	2
Arbeidsaanbod (in personen)	1,4	1½	1¼	1½
	niveaus in eindjaar			
Werkloze beroepsbevolking (in dzd)	348	235	212	139
Idem in % van de beroepsbevolking	4,9	3¼	2¾	1¾
Werkloosheid en bijstand (in dzd uitkeringsjaren)	741	600	572	505
Verhouding niet-actieven versus actieven (in %)	70,4	66	64,9	62,9
<i>Collectieve sector</i>				
Vorderingensaldo collectieve sector (% BBP)	- 0,8	1,1	1,0	2,3
Bruto schuld collectieve sector (ultimo jaar, in % BBP)	67,0	57,9	51,9	48,2
Collectieve lastendruk (% BBP)	40,6	41,4	40,1	40,1
<i>Diversen</i>				
Arbeidsinkomensquote marktsector ^c (in %)	81,0	82¾	82¾	81¾
Arbeidsproductiviteit marktsector ^c	1,9	1¾	1¼	2¼
Saldo lopende transacties buitenland (in % BBP)	6,0	5½	5¼	6
Lange rente (in %, 10-jaars staatsleningen)	4,6	5¾	5¾	5¾

^a Prijsstijging relevante wereldhandel minus prijsstijging uitvoer van goederen (excl. energie).

^b Exclusief het effect van veranderingen in de tarieven van de kostprijsverhogende en consumptiegebonden belastingen, voor werknemersgezinnen met een inkomen tot modaal. Deze index staat bekend als de 'afgeleide consumentenprijsindex, laag' en is maatgevend in cao-afspraken.

^c Exclusief delfstoffenwinning en exploitatie onroerend goed.

Vergelijking met behoedzaam en gunstig

Hoe verhouden de lage- en hoge-groeivariant zich tot de behoedzame en gunstige scenario's die ten tijde van het regeerakkoord zijn opgesteld? Indien we de ontwikkeling voor de jaren 1999 en 2000 conform het recente CEP combineren met de lage- en hoge-groeivariant voor 2001-2002 blijkt dat de huidige inzichten over de economische ontwikkeling redelijk te vergelijken zijn met die in het gunstige scenario. De varianten laag en hoog kunnen dan ook gezien worden als varianten rondom dit scenario, zoals onderstaande tabel illustreert. Om de onderlinge vergelijkbaarheid te bevorderen zijn in zowel behoedzaam als gunstig de effecten van het regeerakkoord verwerkt.

De tabel laat zien dat laag en hoog gecombineerd met CEP-cijfers voor 1999 en 2000 in grote lijnen rondom gunstig liggen met laag dicht bij gunstig dan hoog. Uitzonderingen zijn consumptie, werkgelegenheid en werkloosheid. De consumptie stijgt in laag en hoog meer dan in gunstig. De in 1998 niet voorziene sterke toename van de vermogens van gezinnen verklaart dit. De werkgelegenheids groei in laag en hoog is sterker dan in gunstig en de werkloosheid daalt navenant meer.

Macro-economische kerngegevens 1999-2002, mutaties per jaar in %

	behoed- zaam	gunstig	laag	hoog
	incl. regeerakkoord	1999 en 2000 conform CEP 2000		
Relevante wereldhandel	4	6¼	6¼	8½
Contractloon marktsector	1½	2¾	2½	3¼
Consumentenprijsindex (CPI)	2	2¼	2	2½
Prijs bruto binnenlands product	1¾	2¼	2	2½
Goederenuitvoer (excl. energie)	4	7	6½	8¼
Particuliere consumptie	2¼	3¼	4	4¼
Bruto binnenlands product	2¼	3½	3¼	3¾
Werkgelegenheid (in arbeidsjaren)	1¼	1¾	2	2¼
Werkloze beroepsbevolking (in dzd, eindjaar)	318	250	212	139

4 De collectieve financiën in 2001-2002

Zowel in de lage als de hoge variant ligt de economische groei ruim boven die in het behoedzaam scenario van het regeerakkoord.¹ Beide varianten liggen eerder in de buurt van het gunstige scenario dat destijds eveneens is opgesteld. Voor de collectieve uitgaven betekent dit enerzijds forse meevallers doordat met name het uitkeringsvolume en de rente-uitgaven lager uitvallen. Anderzijds stijgen de contractlonen en daaraan gekoppelde uitkeringen reëel aanzienlijk harder, wat tot hogere collectieve uitgaven leidt. In de tijd gezien treden de meevallers echter eerder op dan de tegenvallers, waardoor in de eerste helft van de kabinetsperiode de onderschrijding van de ijklijn voor de uitgaven beduidend groter is dan in het eindjaar 2002.

Aan de inkomstenkant worden de meevallers uit hogere groei nog versterkt, met name door de relatief hoge groeicijfers voor consumptie en werkgelegenheid. Hierdoor resulteert zelfs in de lage variant nog een inkomstenmeevaller van circa *f* 20 mld. In de hoge variant loopt deze op tot boven de *f* 30 mld. In de berekeningen is de technische veronderstelling gehanteerd dat alle nieuwe meevallers sinds de Miljoenennota 2000 bij inkomsten en uitgaven ten gunste van het EMU-saldo worden gebracht. Het EMU-saldo in 2002 komt hierdoor in beide scenario's positief uit, op 1% respectievelijk 2¼% BBP. Nadere besluitvorming inzake de aanwending van de meevallers zal tot andere cijfers kunnen leiden.

Collectieve uitgaven

De groei van de reële collectieve uitgaven verschilt in de beide varianten slechts in geringe mate. In de lage variant liggen de reële uitgaven in 2002 per saldo *f* 1 mld onder het niveau dat in het behoedzame scenario van het regeerakkoord voor 2002 werd voorzien. Tegenover meevallers bij de rente- uitgaven en de volume-ontwikkeling van de uitkeringen staan tegenvallers als gevolg van de verwachte ontwikkeling van de reële contractlonen, die uitgaat boven het pad dat in de uitgavenkaders besloten ligt. Daarnaast zijn al bekende tegenvallers op het terrein van de asielzoekers en de genees- en hulpmiddelen in het beeld verwerkt.

In de hoge variant komt het uitkeringsvolume nog wat lager uit en nemen ook de rente-uitgaven verder af. De in deze variant hogere ontwikkeling van de reële lonen doet deze meevallers echter voor een deel teniet. Per saldo resulteert in *hoog* een onderschrijding van het uitgavenkader met *f* 2 mld.

¹ Zie 'Economische gevolgen van het regeerakkoord 1998', Werkdocument 105, Centraal Planbureau, augustus 1998.

Tabel 4.1 Overschrijdingen uitgavenkaders rijk, sociale zekerheid en zorg in 2002 (mld gld)

	laag	hoog
Rijk	- ½	0
Sociale zekerheid	- ½	- 2
Zorg ^a	1	1
Uitgavenreserve	<u>- ¾</u>	<u>- ¾</u>
Totaal	- 1	- 2

^a Budgettair Kader Zorg

De toetsing van het uitgavenkader laat in het begin van de huidige kabinetsperiode nog forse overschrijdingen zien. Blijkens de uitkomsten van beide varianten is in 2002 echter sprake van aanzienlijk kleinere meevallers. Dit komt doordat de meevallers in de tijd eerder optreden dan de tegenvallers. In tabel 4.2 wordt dit nader toegelicht aan de hand van enige belangrijke determinanten van de uitgaven.

De overschrijdingen in de eerste helft van kabinetsperiode zijn voor een belangrijk deel te herleiden tot meevallers bij de rente-uitgaven en het uitkeringsvolume. De reële loonontwikkeling verloopt in deze jaren conform de aannames in de Miljoenennota 1999 waarop het uitgavenkader is gebaseerd. In de laatste twee jaren lopen de genoemde meevallers nog maar beperkt verder op. Wel stijgen de reële lonen in die periode aanzienlijk sneller dan in het behoedzame beeld achter het uitgavenkader, waardoor de eerdere meevallers in 2002 deels zijn verdampt.

Tabel 4.2 Tijdpad uitgaventoetsing (mld gld)

	2000	2002 laag	hoog
Doorwerking reële lonen	0	4½	6
Uitkeringsvolume	- 3	- 3	- 5
Rente-uitgaven	- 2	- 3½	- 4
Overig	1½	1½	1
(waarvan asielzoekers)	<u>(1½)</u>	<u>(1½)</u>	<u>(1½)</u>
Totaal	- 3½	- 1	- 2

Collectieve lasten

De inkomsten voor de collectieve sector laten ten opzichte van het regeerakkoord in beide varianten een voorspoedig beeld zien. Voor het totaal van belastingen en premies bedraagt de meevaller in de lage variant f 20 mld. Dit komt met name door de economische groei die, over de periode 1999-2002, ruim ¾% per jaar hoger ligt dan

waarmee in het regeerakkoord is gerekend. Dit verklaart circa *f* 12 mld van de meevaller. Het restant wordt grotendeels verklaard door de hoge consumptiegroei en de hoge werkgelegenheidsgroei.

In verhouding tot de BBP-groei komt de volumegroei van de particuliere consumptie nog ongeveer 1% per jaar hoger uit. Dit resulteert in hogere opbrengsten bij onder andere de omzetbelasting. Ook de relatief hoge werkgelegenheidsgroei leidt tot een meevaller bij de loon- en inkomstenbelasting en de premies. Daarbij is gerekend met ongewijzigde premiepercentages vanaf 2000.

In beide varianten komen de aardgasbaten hoger uit dan in het regeerakkoord. De olieprijs in dollars ligt in beide varianten boven het regeerakkoord, maar de dollarkoers ligt in *laag* onder die in het regeerakkoord, terwijl die in *hoog* daarboven ligt. In de lage variant is de meevaller *f* 1 mld, in de hoge variant het dubbele.

In de hoge variant ligt de economische groei ook in de jaren 2001-2002 met 3¾% per jaar beduidend boven het gemiddelde van 2¼% per jaar uit het regeerakkoord. Hierdoor loopt de meevaller in deze variant ten opzichte van de lage variant nog met bijna *f* 10 mld extra op. De consumptiegroei versnelt ten opzichte van de lage variant minder, maar daar staat een hogere reële loonstijging tegenover. Per saldo wordt de ijklat voor de inkomsten in de hoge variant met ruim *f* 31 mld overschreden.

In de varianten is de mee- en tegenvallerformule niet toegepast en leiden de hogere opbrengsten derhalve tot een verbetering van het EMU-saldo. In een kader worden de effecten geschetst van het aanwenden van een deel van de inkomstenmeevaller voor extra lastenverlichting.

Tabel 4.3 Inkomstenmeevallers in 2002 sinds Miljoenennota 1999^a (mld gld)

	laag	hoog
Belastingen c.s.	14	21½
Sociale premies	5½	7½
Aardgasbaten	<u>1</u>	<u>2</u>
Totaal	20½	31½

^a Inclusief meevallers waarover reeds besluitvorming heeft plaatsgevonden (*f* 2½ mld).

EMU-saldo en schuld

In de berekeningen tot 2002 zijn alle nieuwe meevallers, die vooral aan de inkomstenkant optreden, geheel ten gunste van het EMU-saldo gebracht. In beide varianten resulteert een positief vorderingensaldo voor de collectieve sector, waar in het behoedzame scenario van het regeerakkoord nog een tekort van 1% BBP werd berekend.

Effecten extra lastenverlichting

In de berekeningen voor laag en hoog zijn alle meevallers bij inkomsten en uitgaven bij wijze van technische veronderstelling ten gunste van het EMU-saldo gebracht. Hoe verandert het beeld als een gedeelte van de inkomstenmeevallers aan lastenverlichting wordt besteed? Ter indicatie zijn de effecten berekend van een belastingverlaging met f 4½ mld (½% BBP) via een verlaging van het tarief van de eerste schijf. Vanwege de krappe arbeidsmarkt en de omvang van de al geplande lastenverlichting in 2001 zijn de effecten met meer dan normale onzekerheid omgeven. Met name het effect op de lonen zou minder sterk kunnen zijn, afhankelijk van de concrete situatie die zich voordoet. De variant heeft daarmee een technisch karakter.

Macro-economische effecten lastenverlichting van f 4½ mld

	1e jaar	2e jaar
	gecumuleerde effecten in %	
Contractloon marktsector	- 0,4	- 0,7
Consumentenprijsindex (CPI)	0,0	-0,1
Koopkracht modale werknemer (excl. incidenteel)	0,9	0,8
Prijs bruto binnenlands product	- 0,1	- 0,2
Particuliere consumptie	0,6	0,8
Bruto binnenlands product	0,2	0,3
	niveau-effecten	
Werkloze beroepsbevolking (in dzd)	- 9	- 15
Vorderingensaldo collectieve sector (% BBP)	- 0,4	- 0,4
Inkomsten getoetst aan ijklat (mld)	½	½
Uitgaven getoetst aan ijklijn (mld)	- ¾	- 1

Door de lastenverlichting neemt de koopkracht nog extra toe. Via afwenteling zijn er neerwaartse effecten op de contractlonen en de reële loonkosten. Beide effecten stimuleren de productie en de werkgelegenheid. In termen van het budgettaire kader betekent de lagere reële loonstijging een tegenvaller aan de inkomstenkant. Deze wordt echter gecompenseerd door de hogere economische groei. Per saldo resulteert een extra endogene inkomstenmeevaller van f ½ mld. De lagere reële loonstijging veroorzaakt een extra meevaller aan de uitgavenkant. Deze wordt versterkt door de daling van het uitkeringsvolume. De extra uitgavenmeevaller loopt op tot f 1 mld in het tweede jaar.

De budgettaire uitkomsten vergeleken met het gunstige scenario

Voor wat betreft de meeste macro-economische kernvariabelen liggen de varianten laag en hoog in de buurt van het gunstige scenario. In dit kader wordt het budgettaire beeld van beide varianten en van gunstig afgezet tegen het op het behoedzame scenario gebaseerde regeerakkoord.

Budgettair beeld t.o.v. het regeerakkoord

	gunstig	laag	hoog
	mld gld		
Inkomsten getoetst aan ijklat	22	20½	31½
Uitgaven getoetst aan ijklijn	- 1	- 1	- 2

Het blijkt dat ook de budgettaire uitkomsten van de beide varianten liggen rond het gunstige scenario. De inkomstenmeevallers worden grotendeels veroorzaakt door een ten opzichte van het regeerakkoord gunstiger economische ontwikkeling. In laag en hoog zijn daarnaast meevallers bij onder andere de overdrachtsbelasting (hogere huizenprijzen) en de omzetbelasting (meer consumptie). Hierdoor komt de inkomstenmeevaller in laag relatief dicht bij die in gunstig. Aan de uitgavenkant is daarentegen nagenoeg geen sprake van meevallers. Zoals destijds al bleek bij vergelijking van het behoedzame en het gunstige scenario, leidt een hogere economische groei niet noodzakelijk tot uitgavenmeevallers: tegenover meevallers in het uitkeringsvolume en bij de rente-uitgaven staan de gevolgen van hogere reële lonen en uitkeringen.

In de lage variant komt het EMU-saldo op 1% BBP uit en in de hoge variant op 2,3% BBP.

Bij deze begrotingsoverschotten komt de EMU-schuld in beide varianten ruim onder de referentiewaarde van 60% BBP uit het verdrag van Maastricht. In de lage variant komt de EMU-schuld per ultimo 2002 op 52% BBP uit, in de hoge variant op 48% BBP.

Abstract

In its recent Central Economic Plan 2000 CPB presents projections for the years 2000 and 2001. This Working Paper offers a perspective on 2002, the final year of the current Cabinet period. As projections become more uncertain when the time horizon gets longer, this perspective takes the form of two simulations, one with a somewhat lower growth rate, the other with a somewhat higher growth rate. Both simulations correspond with the major uncertainties pointed out for the year 2001 in the Central Economic Plan. These uncertainties relate to the international economic developments and to those in the United States in particular. On the one hand, US growth may remain high if productivity rises curb inflationary pressures and wealth effects from the boom in share prices remain substantial. On the other hand, the imbalances in the US economy could equally well result in a much bleaker international picture, accompanied by reduced readiness of foreign investors to finance US overspending, a lower dollar and falling stock prices.

In the low growth simulation the Dutch export markets grow by 6½% on average over the period 2001-2002. In that case Dutch GDP growth will decrease to 2½% per year. In the high growth simulation world trade growth remains at a high level of 10% per year on average and the Dutch economy continues to grow strongly with a GDP growth rate of 3¾% per year in 2001-2002. In both simulations, private consumption growth is expected to remain high because of the substantial rise in disposable income due to the tax reform 2001. Unemployment shows a further decline in both simulations, partly as a consequence of the high GDP growth rates in earlier years.

The simulations assume that the government uses any additional windfalls in public expenditure and income to improve its EMU balance. Under that assumption the windfall in public expenditure amounts to *f* 1 bln in 2002 in the low growth simulation and to *f* 2 bln in the high growth simulation. These outcomes are the net result of, on the one hand, less unemployment and lower interest payments than originally anticipated and, on the other hand, higher real wages and benefit levels. The windfalls in public revenues amount to more than *f* 20 bln in the low growth simulation and more than *f* 30 bln in the high growth simulation. These substantial windfalls largely reflect that the coalition agreement of 1998 was intentionally based on a cautious scenario for economic growth in 1999-2002.